

איסור לינווד תורה לנכרים

מאת הרב שפטיה סג"ל זצ"ל

א.

לברך מפני שיש בתורה מצוות שגם הן מחויבות, אבל לכתוב ס"ת שהמצוה היא על כל הספר, וכל הספר אי אפשר להיב אמת לכתוב, מפני שיש כאן גם מצוות שהן פטורות, לכן אי אפשר להן להתחייב לכתוב.

(ב) וכן יש להציר שעיקר מצות כתיבת ס"ת הוא כדי להרבות ספרי תורה בישראל [דאפי' הניח לו אביו ספר תורה מצוה עליו לכתוב משלו כמבואר בסנהדרין כא ב', ונפסק כן להלכה ב' רמב"ם (רפ"ז מה' ס"ת) ובשו"ע יו"ד (ר"ס ע"ד). וז"ל החינוך (במצוה תרי"ג): ונצטוינו להשתדל בזה כל אחד ואחד מבני ישראל, ואע"פ שהניחו לו אבותיו, למען ירבו הספרים בנינו, ונוכל להשאל מהם לאשר לא השיג ידו לקנות, וגם למען יקראו בספרים חדשים כל אחד ואחד מבני פן תקוץ נפשם בקראם בספרים הישנים שיניחו להם אבותיהם וכו' ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים שהם חייבים בתלמוד תורה, וכמו כן לכתוב אותה, ולא הנקבות, ועובר על זה ולא כתב ס"ת — אם אי אפשר לו בשום ענין ביטל עשה זה, וענשו גדול, כי הוא סבה ללמוד מצוות התורה, כמו שאמרנו, עכ"ל]. ולפיכך אשה פטורה לחלוטין, דהא אפילו את בנה פטורה ללמד, עי' קדושין פ"ק דף כ"ט ע"ב).

ולפ"ו יש לכאורה לעיין, אם במצוות שהיא מחויבת בהן חייבת גם ללמד אחרים, [דבבדושין שם איתא: איהו מנלן דלא מיחייבא דכתיב ולי' מדתם ולמדתם, כל שמוזהה ללמוד מצווה ללמד, וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד, ואיהו

(א) במס' חגיגה (י"ג א) אמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם שנאמר „לא עשה כן לכל גוי ומשפטיכ בל ידעום“, ובתוס' ד"ה אין כתבו: היה קשה להר"ר אלחנן תיפוק ליה דעכו"ם העוסק בתורה חיי במיתה, כדאמר בפ' ארבע מיתות סנהדרין נ"ט א' עכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, והמלמדו עובר ולפני עור לא תתן מכשול, וכי תימא ב' מצוות דידיהו דאינו חייב מיתה, כדאמר בש"ס התם, והא מצוה איכא למוסרם להם, ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהן, לוי לא נאמר אלא אדם, שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה וכו' עכ"ל.

ונראה לי לרחץ הקושיא עפ"י דברי השאג"א (סי' ל"ה) שהשיג על הרמב"ם שפסק דנשים אינן חייבות במצוות עשה של כתיבת ס"ת אע"פ שהיא מצוה שאין הזמן גרמא, שכן בספר המצוות (מ"ע י"ח) מנה מ"ע של כתיבת ס"ת ובסוף חלק המ"ע כתב שמצוה י"ח אין נשים חייבות בה, וכנראה הטעם, משום שהן פטורות בתלמוד תורה, (וכ"כ החינוך מ' תרי"ג) והקשה השאג"א ע"ז מדברי הסמ"ג שהביא הבית יוסף (בטווא"ח סוף סי' מ"ח) דלכך נשים מחויבות בברכת התורה, משום שמ' חויבות ללמוד הדינים השייכים לתן, וא"כ מטעם זה עליהן להתחייב לכתוב ס"ת יען מחויבות ללמוד המצוות הנוהגות בהן, יע"ש.

ולי נראה להקל, ברכה על התורה צריכות

דחגיגה (ג א') זקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהו, ובידור שלמי אמרו ע"ז לא כבן עזאי דסובר שיש חיוב על הנשים ללמוד ולא רק לשמוע, והובא בתורה נשים על אתר, יבסופה (כ"א ב') ד"ה בן עזאי, ופירשו בתוס' בטוטה וז"ל: ונראה דפירוש לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה וכו' עכ"ל. דהיינו, שהנשים מחויבות לדעת את המצוות שלהם, מה שעליהם לשמור, ומכאן יש להעיר לדברי הב"ח ב"ט"ד סי' רמ"ו שהולכת מהכא כהרמב"ם (ספ"א מת"ת) דנשים מותרות בתורה שבכתב. דנשים באות לשמוע ספר משנה תורה, וגם הדיוק הכא שאמרו לשמוע, שהוא דרך עראי, ולא ללמוד, דרך קביעות, כמו הגברים, שבאים ללמוד ולא רק לשמוע יע"ש, ימשע סובר דנשים יכולות רק לשמוע דברים שבכתב כמו שהם, ומבאורים של התוס' הנ"ל מוכח דבזה יודעות את המצוות שלהן, וזה אי אפשר להן רק בשמיעת הפסוקים מהתורה בכתב, וע"כ צ"ל, שמחוייבים לפרש להם שיבינו איך ומה לקיים, ויותר מובן מה שכתב הט"ז (יור"ד רמ"ו ספ"ד) דנשים באות לשמוע היינו את הפירוש הפשוט של המצוה, בלי התעמקות והתבוננות יתירה, רק פירושו המעשי הפשוט, ואילו גברים מחוייבים גם ללמוד את המצוות לעמקן, כי הגברים מחוייבים במצות ת"ת, דהמובן בו לרדת גם לעמקן של דברים, מלבד הצד הידיעה של הישימוש למעשה, ואילו נשים חייבות רק לדעת כדי לקיים].

והסברא מכרעה, דאין לעכו"ם שום מקום לאמר ברכה על התורה, מפני שאינו נכנס בכלל לגדר של שייכות לתורה עצמה, והוא חייב רק לשמור את שבע מצוות, אבל אינו בדין תורה, אבל אשה יש לה גדר ודין תורה, שהרי היא חייבת לקיים את כל המצוות שאין הזמן גלמן, וגם את כל הלאוין שבתורה. [והמיעוט הנ"ל ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם לא מפקיע את הנשים מכלל עצם המצוה של תלמוד תורה, רק פוטר אותן, דבמצוה זו, של ת"ת לא נצטוו, אבל יש

מגן דלא מיחייבא למילף נפשה, דכתיב ולימדתם ולמדתם, כל שאחרים מצווין ללמוד מצווה ללמד את עצמו, וכל שאין אחרים מצווין ללמוד אין מצווה ללמד את עצמו. מנין שאין אחרים מצווים ללמדה, דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם, ע"כ, וא"כ מבואר דמי שמחוייב ללמוד, מחוייב גם ללמד לאחרים, וגם אחרים חייבים ללמוד, והכל תלויים זה בזה, ומכיון שאשה נפסק בשו"ע יור"ד (סי' רמ"ו סעיף ו' ברמ"א), ש"ח חייבת ללמוד הדינים שמחוייבת בהם, ש"מ מחוייבת גם ללמד אחרים, דכל הני ג' דברים ללמדה וללמוד וללמד לאחרים קשורים אחד בשני] וצריך עיון בזה.

והסברא נותנת שהיא פטורה [דאין האשה חייבת ללמוד את אלה המצוות שהיא חייבת מצד החיוב של תלמוד תורה שבהם, אלא מצד הידיעה, כדי לקיים את הדברים למעשה, ובסוג זה של לימוד תורה לא מצאנו שום ילפותות בגמ' לתלות דבר בדבר, וכל אשה חייבת כמובן להשתדל שגם חברתה תהיה יראת ד' ותקיים מצוות, אבל אין זה נכלל בסוג מצוות לימוד תורה לאחרים כלל, ודו"ק].

(ג) ולפי זה, יש לי להסתפק בדיני שבע מצוות בני נח שהנכרים מחוייבים [להיות בקיאין בהן כדי לקיימן, ועליהן נאמרה דרשת ר"מ שעכו"ם העוסק בתורה דומה לכהן גדול, דמייירי בשבע מצוות דידהו, ופירש"י בסנהדרין (נ"ט שם) וז"ל: עוסקין בהלכות אותן שבע מצוות להיות בקיאין בהן, עכ"ל]. איך הדין אם נכרי מברך על התורה כשלומד, מפני שיש כאן צווי של שבע מצוות, ודומה לנשים שכיון שהם מחוייבות ללמוד המצוות שלהם מברכות על התורה, או דיש לחלק, [דאשה מחוייבת לדעת את חלק התורה שהיא מחוייבת לשמור, ואילו עכו"ם לא מצאנו כלל שהוא מחוייב לדעת מה שהוא, רק לשמור ולקיים בלבד מחוייב, אלא שאי אפשר לקיים מבלי הידיעה, נמצא שהידיעות אצלו הם רק הכשרה למצוה, ולא מעצם המצוה, דבנשים הא אשכחן בפרשת הקהל שהמצוה בהקהלתן היא כדי שישמעו דברי וזתורה, כדרש ראב"ע בפ"ק

המנ"ח (מצוה כ"ה ומצוה ק"צ) ואכ"מ להאריך בזה יותר].

ומדברי המדרש תנחומא פ' שופטים משמע דאין הנכרים מחוייבים בדקדוקי מצוות דידהו. כי ישראלים ממש באותן ההלכות [שכן ככתוב שם בזה"ל: זה שאמר הכתוב: מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, דבריו אלו דברי תורה, חוקיו אלו המדרשות, ומשפטיו אלו הדינים, לא נתן הקב"ה את התורה ואת המשפטים אלא ליש"ר ראל בלבד וכי' והלא אומות העולם נצטוו על הדינים שהיא אחת משבע מצוות בני נח שנצטוו, ומהו משפטים בל ידעום, אלו דקדוקי הדין, שכן שנינו מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים, ובני נח הורגים בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתראה, משא"כ בישראל וכי' עכ"ל, מוכח דגם אותן הדינים שנצטוו בני נח בדקדוקים ובפרטי המצוות, חלוקים הם מישראל]. וכן מבואר כמה פעמים במדרש רבה פ' משפטים [פרשה ל' פיסקא ט'] ז"ל: לפיכך נתן האלקים לצכ"ם מצוות גולמיות שיגעו בהן ולא הפריש בהן בין טומאה לטהרה, באו ישראל ופירש להם המצוות כל אחד ואחד וכי' עכ"ל, והרש"ש מפרש "גולמיות" — שכל המצוות שלהם גלמדות רק מהרמז בפסוק ויצו ה' אלקים על האדם וגר' ואילו לישראל הם מפורשות היטב בתורה שבכתב ושבע"פ, יע"ש, ודחוק, ולהנ"ל המכוון, דלעכו"ם המצוות אין להם עדיין צורה מגובשת ומוחלטת, כי הן יכולות לקבל פירושים והגדרות בשכל אנושי שונות בכל דור, נמצא שהמצווה היא עדיין "גולמית" ללא קביעות צורה ואילו לישראל היא מפורשת היטב כפי שראינו כי אין לה אלא צורה אחת קבועה וקיימת, ואין שום שינוי בזה חלילה לעולמי עולמים.

וכן מבואר עוד מדברי המדרש שם במעשה של עקילס הנר, (פיסקא י"ב) שאמר לו המלך: לך ולמד תורתם ואל תמול, אמר לו עקילס, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב וכי' עכ"ל, ולכאורה לא מובן למה לא יכול

להם שייכות לתורה, ולכן חייבות לברך על התורה, שכן בתורה זו נכללות רוב המצוות שהן חייבות בהן, ועליהן רמי החיוב ללמוד כדי לדעת ולקיימן, ובאות "לשמוע" כנ"ל].

ד) א"כ גם באותן המצוות, שבני נח מחוייבין נראה, דלגבי כל הלימודים של התורה שבעל פה על התורה שבכתב, כמו קל וחומר גזירה שוה וכי' נראה שנכרי אינו מחוייב, דהחיוב של הנכרי איננו בגדרי התורה, אלא שמחוייב בשבע מצוות בגדרי ב"נ ב' ומצוות [דהיינו כמו שהתורה דורשת מב"נ לקיים, את אלו המצוות, לא כמו שהתורה קובעת אותן לגבי ישראל, שנכנס לגדר ודין התורה, ולשיטת הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים הי"ד) נתחייבו בני שכם הריגה מפני שלא הושיבו את הדיינים לדון את שכם שגזל את דינה, והרמב"ן בחומש (בראשית ל"ד י"ג) משיגו, שחייבים לא רק להר"י שיב דיינים, אלא גם בפרטי הדינים, בגניבה וגזילה ועושה ומלוח ולוח לדון כדיני ישראל ע"ש, וגם להרמב"ן נראים דברי מרן הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל בספרו "עץ הדר" בדבר פסולן: ל האחרונים המורככים (פרק מ) שכתב: "נראה פשוט דכוונתו הוא בענין דישאל, כלומר, כמו שישוד מצות דיינים בישראל הוא מה שמוטל על כל אחד לקיים הדינים, כך דיני בני נח, היינו מה שמוטל לקיים פרטי דינים של עניני המשפטים, לעומת מה שכתב הרמב"ם שאין פרטי מצות דינים שלהם כי אם הושבת ב"ד לבד, ולפ"ז על הקיום של הדינים לדעת הרמב"ם אינם נהרגים, דאין זה מכלל שבע מצוות, ולד' הרמב"ן שפרטי הדינים הם ודאי יכולים מחולקים מדיני ישראל, שבדיני ישראל העיקר הוא קדושת התורה, ובבן נח הכרעת היושר האנושי וכי' עכ"ל, והאריך בזה, וגם בראש ספרו העיר עוד מכמה ענינים, בשוני מב"נ לבני, כמו שאין שעוים לב"נ כדיון, וכן בעריות אצלם העיקר משפחת אם (סנהדרין נ"ח ב') מפני שאמו קרובה לכן בטבע יותר מהאב, וכן באבר מן החי שחיטה לא מתרת להם, ואף מפרקטת אסורה (חולין ל"ג וק"ב) דהגבלת הענינים אצלם בטבעיות, וכ"כ

כביכול החוקים הללו עצמם לגנם עדיין אצלם אינן במושג של גדרי התורה ממש ולכן נקראת לא טובים ודו"ק].

בפרט לפמ"ש מרן הנצי"ב בחומש העמק דבר, ובפירושו הרחב דבר (ויקרא י"ח-ה') לדברי הר"ם מדרש תנחומא מגיד דבריו ליעקב, דבריו אלו דברי תורה, חוקיו ומשפטיו לישראל, חוקיו אלו המדרשות, משפטיו אלו הדינים, דהקרא לא עשה כן לכל גוי וגו', ודרש הגמ' חגיגה שאין מוסרין להן דבר תורה היינו הדרשות הנלמדות בתורה שבעל פה, (ו"ל בהעמק דבר: וברייאת אחת הובאה בקדושין דף ל"ז "אלה החוקים" אלו המדרשות, והמשפטים" אלו הדינים, פירוש חוקים המה ה" מדות שהתורה נחקקת בהם, איך לדרוש ולהוציא מדיק המקרא הלכות שלא נתפרשו. והכי דרשינן בכריתות דף י"ג את כל החוקים אלו המדרשות וכו' וכן כמה פעמים דכתיב משפטים לחוד ומת- פרש ג"כ הלכות שנחקרו עפ"י תורה שבע"פ, כמו דאיתא בסנהדרין דף ס"ו, "כי יפלא ממך דבר למשפט" זה הדין, ומפרש בגמ' זה בתו מאנוסתו רלמדין בגזירה שוה וכו' עכ"ל. ובהרחב דבר ז"ל: "מגיד דבריו" הוא תורה שבכתב, ופ"י "מגיד" מסייע להבין דקדוקי המקרא, כלשון המכילתא פ' יתרו, ותגר לבני ישראל" דקדק עמהם, "חוקיו ומשפטיו" המה דרשות עפ"י חוקי המדות וה' הלכות, שיוצא עפ"י חכמת התלמוד ע"י החוקים, "לא עשה כן לכל גוי" קאי על "דבריו", שעכו"ם אע"פ שלמדוין מקרא, וכך רצונו ית', שעל כן נצטוו יהושע לכתוב על האבנים בשבעים לשון וכו', אבל מכל מקום אין בהם תבונה לעמוד על דקדוקי המקראות וכו', והנה החוקים שהם הכללים כהויתן אין ענין אם ידעו אותן העכו"ם, שהרי לא ידעו איך לדרוש ולהשתמש בהם וכו' עכ"ל. מבואר מד"ק של רבנו אורי ישראל הרב ור"מ דולוויץ זצ"ל שעכו"ם לא יכולים לעמוד על דקדוקי המקראות גם אם לומדים המקראות, וכן אינם מוכנים משנים לדרוש דרשות חז"ל ולהוציא מהמקרא החוקים, ולפ"ז גם באותן שבע המצוות ש- נצטוו בוראי הפ"י הוא רק שנצטוו במקראות כ-

ללמוד תורה אם לא מל את עצמו, ואם מצד שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, הו"ל לומר שכן חייב מיתה, ולא להביא המקרא הזה. וצריך לומר משום דאין לו מורה שילמדנו תורה, דהא אסור לאיש ישראלי ללמד עכו"ם תורה מהמקרא הזה מגיד דבריו ליעקב וגו'. אבל הא יש לו עוד איסור חמור מזה, והוא לאו לפני עור לא תתן מכשול, שהביאו התוס' בתגיגה הנו', דכיון שנכרי חייב מיתה, הישראלי המכשילו עובר בלפני עור. אבל להנ"ל ניחא, דנכרי אינו בגדר דיני התורה כלל, ואפ"י אם יקיים ו' המצוות בדיוק כמו ישראל עדיין איננו נכנס עי"ז בגדרה של קדושת התורה, ורק אם ימול ויגיייר עצמו כראוי אזי יזכה להכלל בתורת בן השייך לקדושת התורה, ואז הכח הרוחני שבנפשו יאפשר לו ללמוד תורה בגדרי מי שיש לו דיני התורה, כדכתיב מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, וזה שאמר עקילס דאין בכחו של מי שאינו יהודי להכלל במסגרת של דין תורה אפילו לגבי שבע המצוות, ולכן אינו יכול לקלוט בנפשו מהמאור שבתורה, ולא כלום, וכמאמרם במדרש רבה איכה (ב'—ב') אם יאמר לך אדם יש "תורה" בגויים אל תאמין, רק "חכמה" יתכן להיות בהם, יע"ש, אבל אין זו מאור שבתורה. והבן.

ועוד בה שלישיה, במדרש רבה פרשה זו (פיסקא כ"ב): יש לעכו"ם שופטים ויש לישראל שופטים, ואין אתה יודע מה ביניהם, משל לחולה שנכנס הרופא אצלו לבקר, אמר לבני ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש, נכנס אצל אתר אמר להם הזהרו בו שלא יאכל דבר פלוני וכו' זה שהוא לחיים אמרתי הזהרו בו, כך לעכו"ם שנפרשים ואינן עוסקים בתורה ואינן עושין אותה, שנאמר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, אבל המצוות כתיב בהן אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, עכ"ל. ואין מובן כ"כ לשון המדרש דקרי לאיזה מצוות שנתן הקב"ה לעכו"ם ה"ו שאינן טובים, אבל להנ"ל ניחא, המדרש מדגיש עכו"ם, נפרשים ואינן עוסקין בתורה" כלומר גם אותן ו' המצוות שלהן אינן בגדר התורה, ורק מעשים טובים יש להם, אבל

אלא הם נשארו בנדר של הציווי שנצטוו עוד מקודם בני נח, רק שהם נכתבו בתורה ע"י משה רבנו נביא ה', מפיו ית"ש, והנכרי מקיים משום שזה רצון ה' וציוויו ולא משום שכלו האנושי, וזה די לב"ג כדי להיות בין חסידי אומות העולם; דאם מקיים שבע המצוות רק מפני יושר האנושי בלבד שבו אין הוא מקיים אכתי רצון השי"ת, ואין לו לבוא בתביעות של חלק לעוה"ב, אלא אם כן מקיימם מפני שזה רצונו של הקב"ה. אבל יתכן לעכור"ם לקיים את ז' המצוות בכ" אנפי, הא' הדרגה העליונה לקיים ממש כפי שהתורה דורשת אותם מישראל, והשני לקיים עפ"י חכמה ותבונה שלו להבינם כפי היושר האנושי שבו, ובלי דקדוקי התורה שבעל פה בהם, ולכן הדגיש הרמב"ם ז"ל שאם עשאן מהכרע הדעת בלבד אינו אפילו מ' חכמי אומות העולם, דאילו היה נמנה בין החכמים שבהם היה לו לקיים מצד הזמונה ורק לפרשם כי"ד חכמתו עפ"י השכל האנושי. ואין להאריך, וד"ל].

ב.

(א) ובוה יש למצוא פתרון למה שנתקשו רבו-תינו האחרונים מדוע השמיטו הפוסקים את מירת ר' אמי בחגיגה הנ"ל שאין מוסרים לעכו"ם דברי תורה, ע"י תשובת במ"ח בבאר שבע (סי' י"ד) ועוד, וראה הגהת מהר"ב מרנשבורג זצ"ל. והא לא מצינו להדיא חולק עליה, ולא נהירים דברי באר שבע שאומר, שאינם הלכה, בפרט דחוינן דהתוספות בכ"ק (ל"ה א' ד"ה קראו) נקטו לה בר' פשיטות להלכה. ותשובת המנ"ח (מצוה רל"ב סק"ג) דתירץ עפ"י תירוץ התוס' בחגיגה דהך הילכתא איצטריכא רק כשיש עכו"ם אחר ללמדו, דאז היה כתרי עברי דנהרא, ואין כאן לפני עור, והרמב"ם דהשמיט תרי עברי דנהרא בעלמא לא הוצרך תו לאמרה זו, יע"ש, תשובה זו אין כדי סיפוק, דהיא גופה תמיהה השמטת הרמב"ם דברי הגמ' (ע"ז ו') תרי עברי דנהרא, וכן העיר המנ"ח עצמו יע"ש וגם אטו מאן דאית ליה קשיא על הש"ס יש לו הרשות לדון אותה כפשוטה ולא לחפש תשו-בות, ושערי תרוצים לא ננעלו.

פשוטן בלי דקדוקים בהם ובלי דרשות חז"ל המקובלות מסיני, ודו"ק) וחזר ע"ז להלכה במשיב דבר ח"ג סי' ע"ז ובתשובה לבעל שדה חמד בספרו (ויבואר להלן בעוה"י).

ה. ולפ"י מיושבת הקושיה [של רבינו אלהנן הנ"ל בראש דברינו למה אסרו ללמוד עכו"ם משום המקרא מגיד דבריו ליעקב וגו' והא עכו"ם, שלומד תורה חייב מיתה והמלמדו עובר על לפני עור, ובשבע מצוות דז"הו הא מחויבים ללמדם] דדינים של שבע המצוות האלו לגבינו אסור ללמדם ולהבינם כפי שהם בתורה שבע"פ, משום דעכו"ם אינן בגדר תורה, ויש כאן האיסור משום מגיד דבריו ליעקב וגו', אבל אם הוא לומד מעצמו כיון ש-נתחייב בשבע המצוות שפיר דמי, ונתגדל ערכו כל כך, דדמי ככהן גדול, שנכנס לפני ולפנים, [כי הרי יכול היה הנכרי הוה לקיים את שבע המצוות שנדרשו ממנו במסגרת שכל היושר האנושי שיש לו, כנ"ל, וכיון שהוא חפץ ומשתוקק לקיימן בדיוק באותה מסגרת שהישראל נצטווה מסיני, הרי הוא בזה נכנס לפני ולפנים של המצוות הללו, משו"ה מדמים אותו בנמ' לכה"ג שהדיוק בו שנכנס, לפני ולפנים" לפמ"ש התוס' (ב"ק ל"ח א' ד"ה הרי, וע"ז ג' א' ד"ה הרי). ולשו"ן הרמב"ם (ספ"ח ממלכים) דייק שכתב: כל המקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצויה בהן הקב"ה בזורה, והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ואינו מחכמיהם. עכ"ל"ק, דייק בלשונו, שה-חייב לנכרים לעשותן, מפני שצויה אותן הקב"ה בתורה, והודיע לנו ע"י משה רבנו שבני נח מקודם נצטוו בהן, כלומר אין גדרן גדר תורה כמו שלנו.

הערה, עד כאן לשון הזהב ממש של הגאון האמיתי זצלה"ה מתוך מאמר מופלא וארוך. וה' מסוגרים וכן הקטעים מכאן ואילך, עובדו והורחבו במקצת עפ"י יוזמו וכו', ואם טעיתי בהם, או בהכתובים במסגרות הנ"ל לא עליו מקום תלונה.

שילמד את עבדו תורה, ואמרו שאם קרא העבד תורה מדעתו לא יצא להירות, יע"ש, ובירושלמי שם (הלכה י') מובאת ג"כ האמרה אסור לאדם ללמד את עבדו תורה ובשם ר' יוסי בר חנינא, אבל מובאת קושיא על זה מהך, דעבד עולה לחשבון שבעה הקרואים בשבת, וש"מ שמתר בקריאת התורה, ומשיב הירושלמי: תפתר שלמד מאליו או שלימדו רבו כטבי. ע"כ (וכ"ה במגילה פ"ד ה"ג) ופירושה של הדברים ע"י בפני משה שהשווה לה' בבלי (שם כ"ח ב') ומפרש דהחילוק בין לימדו בבית הספר כמנהג בנים, או כטבי מנהג עבדים שנהג בו ולימדו, וע"י בקרבן העדה שפירש שטבי למד מעצמו כאשר ר"ג לימד את החכמים ולא אותו לימד, ושמע גם הוא ודמי כמו לומד מעצמו, ובאורי, דזה לא דמי ללימדו בבית הספר דמיקרי מנהג בנים דטבי הועמד שם ע"מ לשמש ולא ע"מ ללמוד, ולא י"מ לילד הנשלח לבי"ס, שמגמתו ללמוד, ואצלינו בבבלי לא מובא שמדובר מחשבון השבעה, אלא סתם מג' פסוקים שקרא בביהכ"ג, והגר"י יעב"ץ פי' בקריאה בשבת מתוך שבעה קרואים, ומנמק דאשה לא תקרא משום כבוד הצבור וזה לא ייך בעבד שהוא זכר ע"ש, ולא נזכר כלל מהירושלמי כאן דמקשה להדיא מעבד לחשבון ז' הקרואים.

ומכיון שמבואר כאן שעבד עצמו מותר לו ללמוד תורה, ומותר גם להעלותו לאחד משבעה הקרואים ואף אם יקרא הפרשה בעצמו כפי שנהגו בימי חז"ל ולא אמרינן דעביד איסורא, וימתו בו, א"כ צריך להבין אמאי אסור ללמד עבדו תורה, הא לא ספי ליה איסורי, והא לא דמי חלילה לעכ"ם שחייב מיתה כש"למוד תורה, דעבד הא חייב במצוות כאשר הוא.

אבל להתבונן נחא, דהמקרא מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, הא לא רק לנכרי אסור לימוד תורה, כי אם לכל מי שאינו מדרע יעקב דמי שאיננו ישראל בכלל האיסור, ולכן אף כי אמנם כן שעבד חייב במצוות כאשר, אבל בכלל יעקב וישראל בודאי אי אפשר להכלילו (וע' כריתות

ומהרש"א כתב על הגמ' בהגיגה בזה"ל דהכא נלמד מענינו דאין מוסרין לעכ"ם היינו טעם וסוד המצוה, ואפילו בשבע מצוות שלהם אין מוסרין להן סודם וטעמן, וע"ז מייתי מקרא דכתיב: מגיד דבריו ליעקב, וגם טעם חוקים ומשפטים לישראל, דהיינו חוקים ומשפטים של דת האלקים, ולא עשה כן לכל גוי, וגם משפטים ודת נימוסית שלהם שחייבים לקיים, שהדינים הוא אחד מ' מצוות שנטצו בני נח, מ"מ בל ידעום, טעמם וסוד העני' נינם, וזוה תתישב קושיית התוס' בשם ר' אלחנן ע"ש, עכ"ל, וכן הביא סברא זו בס' באר שבע, ועפ"ז נחא קצת, כיון שהפוסקים לא עוסקים בסודות וטעמי המצוות, אלא בקיומם למעשה, משו"ה לא הביאו הלכה זו, דסודות ונמוקים לא יהבינן לב"ג אלא לישראל, אבל זה דחוק בישוב הדברים, דאין להרמב"ם להשמיט הלכה מפורשת בש"ס גם אם עוסקת במילי דלא עוסקין הפוסקין בדרך כלל ובמיוחד, שמהר"צ חיות בהגותו ל' חגיגה, כאן מסיק דמדברי המדרש פ' משפטים ותנחומא פ' שופטים מבואר שגם דינים ומשפטים כפשוטם לא מוסרים לב"ג ולא רק סודות ע"ש.

ולהנ"ל, הרי לא יכולים לתת מסגרת מוחלטת ל' המצוות של בני נח ולומר להם רק כך לא אחרת היא הדת, כי בעבורם הא לא קבועים הכללים שיש לנו בתוה"ק, ושכל אנושי שהוא המפרש של המצוות שלהם עבורם עלול לשפוט בכל דור אחרת, כי הוא מחליף צורה ולרוב צורה, וא"כ מלבד האיסור הכרוך בדבר שהוא מוסר את התוה"ק למי שאינו מזרע יעקב, הא הוא מכשיל אותם, שיחשבו שאין אפשרות לקיים את רצון האלקים אלא במס' גרת כמו שהתורה קובעת עבור בני ישראל, ולא היא, ולפיכך ברור שלא היה נזקק כלל הרמב"ם והקדמונים להביא את ההלכה הזאת, דפשיטא שאין לעשות כך, גם מבלעדי האסמכתא מהמקרא הזה מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל.

ב. ברם נראה דהפוסקים כן הביאו הלכה זו, ובצורה אחרת, דנהג קמן בפרק האשה שנתארמלה (כ"ה א') אמר ר' יהושע בן לוי אסור לו לאדם

— אלו שלא נתערב בהם שמץ פסולת, כי רק ליעקב ולישראל מותר למסור דברי תורה, כי הם, ורק הם, נכללים בברית התורה, ושייך אצלם דיני וגדרי התורה"ק.

ולכן לעבד אסור ללמד תורה, ושאני מאשה כי אינו מזרע יעקב וישראל. אלא שלעבד עצמו מותר וצריך ללמוד, כיון שהוא מחויב במצוות כאשה, וצריך לדעת מה ואיך לקיים את המצוות, אבל ללמדו — זה נגדד האיסור של מגיד דבריו ליעקב, אלא א"ל מלמדים אותו כדי לאפרוש" מ" איסורא, אבל לא כאשר מתעניינים בו באופן יסודי לחנכו ולחכמו בתורה.

ונמצא דכיון דברמב"ם הובאה הלכה זו, גבי עבד (פ"ח מעבדים זולכה י"ח) וגם בשו"ע (יו"ד סי' רס"ז סעי' ע"א) תו אינה כלל השמטה. במיוחד לגבי עכו"ם שחל כנ"ל שאין צורך לדבר מזה, שמה יכול לבא לכלל טעות כאילו ז מצוות דידהו הם בדיוק לפי גדרי התורה שבע"פ, ולדידן כנ"ל, ומהרצ"ח בהגהותיו לחגיגה י"ג העיר אחרי שהביא גירסת התוס' בכ"ק שאסור למסור ד"ת "לאחרים" שהרי ברמב"ם הביא שאסור ללמד עבד. אבל באמת גם לגירסא דידן אין הבדל בין האיסור לעכו"ם או לעבד, דהרווייהו אינם נכללים בכלל יעקב כנ"ל.

ואל יטעה אדם לומר דא"כ מיושבת עיקר קושית רבינו אלחנן בתוספות הנ"ל דהקשה למה לי קרא למעט עכו"ם מקרא מגיד דבריו ליעקב וגו' כיון דחייב מיתתו אותו עכו"ם שעוסק בתורה ומלמדו עובר בלפני עור, דקרא שפיר איצטריך למעוטי עבד ושפחה דאסור ללמד, אע"פ שיש להם עצמם רשות ללמוד תורה, דהא רמי עלייהו חיובא לקיים כמו אשה, וגלי קרא לאסור ללמד תורה, דאינם בכלל יעקב וישראל, דהוא רק לגברים וישראלים בלבד.

זה שבוש. דהקושיא של רבינו אלחנן אכתי קיימא על לישנא דהש"ס, דנקטה איסורא ללמד עכו"ם, ולעכו"ם הא לא נחוץ האי מקרא, ולא על

ד' ב', שפחה מנלן? דת"ר בני ישראל אין לי אלא בני ישראל, גירות ושפחה מגין, ועי"ש בתו"י שהקשה נימא אה"נ ובישראל ימעט שפחה, וקרא ירבה רק גירות, יע"ש, הא קמן שביטוי פשוט "ישראל" אינו כולל שפחה, אף שמחויבת במצוות כאשה ישראלית).

ואפי' גר גמור עדיין לא נכלל בעומק מושג הגדרת "בני ישראל", עי כתובות פ' אלו נערות (מ"ד ב') ואימא לדבות הורחה שלא בקדושה, א"כ בישראל מאי אהני ליה, ועי' יבמות (ק"ב א') לענין חליצה אביו ואמו ישראל דכתיב ונקרא שמו בישראל, ועמ"ש בתוס' כתובות ויבמות יע"ש, אלא שהתורה זכרה את הגרים במיוחד לטובה, להכי לילם תחת השם - יעקב, כדכתיב (ישעי' ראש פרק יד) "כי ירחם ה' את יעקב ובהר עוד בישראל והניחם על אדמתם ונלוה הגר עליהם ונספחו עד בית יעקב" דמשמע שהגרים גם הם גלויים ונספחים ומהקראים על בית יעקב, וכן מפורש עוד במדרש רבה נשא (פרשה ח' פ"סקא ב'): חביבין הגרים שבכל מקום הכתוב מקיש אותם כישראל, שנאמר ואתה ישראל עבדי וגו' עכ"ל, ובמדרש שוחר טוב (תהלים א') הדא הוא דכתיב "מורשה קהלת יעקב" לכל מי שמתקהל ביעקב, ואפילו הגרים שעוסקים בתורה, שקוליים ככהן גדול וכו', והגריי אנגל זצ"ל ב"בית האוצר" (ח"א מערכת א—ד ס"ק ט' וי') ציין כמה מדרשי חז"ל בעניני הגרים, ודמתקריא "אדם", ומביא דברי המדרש רבה (נשא פרשה ח'): "זה יאמר לה' אני" זה שכולו למקום ולא נתערב בו חטא, "וזה יקרא בשם יעקב" אלו גרי הצדק ודברי הספרי ע' עקב; מגיד שהכל שוין בתורה, וכן הוא אומר תורה ציוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וכו', והתו"כ ריש ויקרא: אדם כי יקריב לרבות את הגרים, והר"ש משנ"ץ דנקראים "אדם אתם" הממעט עכו"ם, וממילא דומים הם לכה"ג — לפי הדרש במקרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", וכן הוא במדרש רבה נשא על עכו"ם המתגייר, ויעו"ש, ואכמ"ל, ולפ"ו לדעתי מתפרש הכתוב "מגיד דבריו ליעקב" אלו הגרים שנקראים בשם יעקב, "חוקיו ומשפטיו לישראל"

דבריו ליעקב וגו'. דמיהא איתא, דהשתא עכ"פ אינו בגדר ודין תורה, וכפי שהגדרנו לעיל, וקיימא עליו הך איסורא, ותהיינה מטרותיו הנעלות והטובות אשר תהיינה. כפי שבארנו בגדר הך מקרא מגיד דבריו וגו', וממוצא הדברים מיושבת קושית הר"א הנ"ל, דאמרה הנמ' הטעם מגיד דבריו ליעקב וגו' מפני שזה כולל גם אם מתכוין לגיור. ודו"ק.

ובב"ק ל"ח בתד"ה קראו בתירוץ השני ש- לימודם תורה גשום שעשו עצמם גרים סובלים דבריהם שני פירושים, משום שרצו להתגייר וזה בלבד הספיק כדי ללמדם להיות גרים, כמהרש"א, וגם שהערימו עליהם ואמרו להם שכבר התגיירו מקודם ובתורת יהודים רוצים ללמוד. ונמצא דברי התוס' יתכן גם כהגרע"א וגם כמהרש"א.

אך גוף דברי מהרש"א צריכים התבוננות לכאירה, למה מותר, ועכ"ל משום שזה בכלל הכנה לקבלת עול מצוות. דהא מודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, כמפורש ביבמות (מ"ז ב') ובפוסקים, ולכן כל מה שמלמדים אותו הוא בכלל הך והרי גם להגרע"א הכרחי להכניסו תחת כנפי השכינה ע"י שיידיעוהו כנ"ל ואין בזה כלל שום נדנדוד איסור של מגיד דבריו ליעקב, כיון דזה לא מצד לימוד, אלא מצד הכנה לקבלת עול מצוות. ויתכן שגם למהרש"א היתר הוא מצד זה. ולא שסובר שלכל שרוצה להתגייר יש כבר היתר ואינו בכלל מגיד וגו', דזה תימה, דאכתי כל עוד שאין הוא בגדר יעקב וישראל בודאי מיתסר.

ב. והנראה עוד, דהא דהוקשה בעיני מרן הגרעק"א ללמדו תורה היינו בנדון שלו, שהנכרי בא להתגייר במקום שאין רשות ממשלתית לקבל גרים, ורק הוא מספר לנו שהוא יעשה כך במקום אחר. ועכשיו מבקש ללמוד כאן מקרא וסדר תפלות, וה"י יודע אם אמת בפיו, או סתם רוצה לדעת חוקי התורה ללא רצון עז וכנה לגיור. בזה מהסס מרן הגרעק"א דכיון דכאן אצלו לא יתגייר, נמצא שהוא לא מתעסק עמו בקבלת המצוות, כיון דלא יחא אצלו ענין הגיור, רק ההתעסקות שלו היא עם

גופא דילפותא פריך. דלזה שפיר, כנ"ל איצטריך קרא למעוטי עבר ושפחה..

ג. והחיד"א בברכי יוסף (יו"ד ש"ב רמ"ו) הביא להלכה שאפילו אל"ף בי"ת אין ללמד לנכרי מהאי מקרא, וזה אינו לא סודות התורה, ואפילו לא פשוטו של מקרא, ובוה יש לי ליישב קושיית ר"א הנ"ל, דעכו"ם העוסק בתורה ללמוד אל"ף בי"ת, לכאורה לא מחויב מיתה ואין ישראל המלמדו עובר בלאו לפני עור, וק"ל. וסברת האיסור נראה, דהכל בכלל דין תורה וגדרה, והרי בצרוף אותיות של התוה"ק נבראו שמים וארץ, והכל בכלל הך איסור מגיד דבריו ליעקב וגו'. ואולי סברי התוס' דגם על זה שייך לומר עכו"ם שלומד תורה חייב מיתה. ולא מסתברא.

ג.

א. וידועה זשובת הגר"ע (תשובה מ"א) ש- נתלבט בדברי המהרש"א שהתיר ללמד נכרי תורה; ע"מ לגיירו, בחידושי אגדות פ"ק דשבת גבי הלל יעשה, ודחה ראיית מהרש"א הבנוי על העקרון שלימדו לפני הגיור, עפ"י התוספות (יבמות כ"ד וק"ט) דקודם גיורו, משום שסמך שסופו להיות לשם שמים, ובדיעבד הא הוי גר גם אם כוונתו לשום מלכים, ולבסוף קבלו את הגרות באמת לשם שמים, ונמצא שלימד אותו תורה רק אחר שכבר היה לגר בדיעבד, עכת"ד. והנראה דלא ניחא להגרע"א להרשות ללמוד נכרי תורה גם אם כוונתו לגיור, משום דאף אם אמנם י"ל דבכגון זה אין העכו"ם הלומד מחייב מיתה, כיון דלומד רק ע"מ שיהיה גר, ועי' סנהדרין (נ"ט א') מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל לה מ"ד מאורסה וכו' ע"ש. ובנדון דידן הא אין כוונתו ללמוד כדי לגזול את התורה מאתנו, ולא חפץ בגדר אישות שתהא התורה כאשתו כעת שנכלל בגילוי עריות — כיון שהמכוון ע"מ להיות גר, ולדעת את התוה"ק כדי לקיימה אח"כ וא"כ אינו מתייחד עתה עם התורה בגדרי אישות, כיון דזה הכל רק כדי להיכנס לכלל יהדות, ומ"מ אסור בגדר מגיד

יע"ש, והמג"א נחלק בשם השל"ה הק', וגם הבאר שבע שם במסקנתו כנראה לא ניחא ליה הא. והמקרא מגיד דבריו ליעקב משמע בפשוטו דאף מילי שאינם בגדר הלכה הם בכלל האיסור, דהלכות אמורים בהדיא בסיפא דקרא, "חוקיו", ומשפטינו" לישאל, אבל בדישא מיירי בכל דבר ה', אף באלה שהם בגודלי הבטחות הנביאים, הן בתורה שבכתב, והן נביאים ובכתובים והן בתורה שבע"פ, בכל דבר ה' גזרה תורה שאין חלק אלא ליעקב בלבד.

וגדמה שסברתו של הגאון רבינו הנצי"ב היתה לפני הקדמונים ושילחוה, וקיבלו דלא שנא. דבי שיטה מקובצת ספ"ב דכתובות ד"ה ולא והתניא כתוב בזה"ל: ובלא זה לריב"ל בלחודיה לא תקשי ולא מידי, דהוה יכילנא לשינויי דשאני בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, וכמו שחילק ה"ר רמב"ם בהלכות ח"ת לגבי לימוד הבת דהויה לה כאילו מלמדה תפלות, ומיהו במתניתין דקתני יוצא מבית הספר, דסתמו היינו תורה שבכתב, הלכך קשיא כן נראה לי, עכ"ל. כלומר דסד"א לחלק, דאיסור עלמד את עבדו תורה רק תורה שבע"פ, אבל מותר ללמדו תורה שבכתב, לכן לא הוי קשיא לריב"ל דאיסור ללמדו תורה מהברייתא שקורא בביכ"ג ג' פסוקים ולא יוצא לחירות, ש" מותר בקריאת התורה, משום דהפסוקים שהם בכתב שרי גם לעבד, כמו דשרי להבת להרמב"ם, וריב"ל דאיסור, היינו בתורה שבע"פ, אבל כיון דהמשנה מיירי בתינוק הלומד בבי"ס, דהיינו תורה שבכתב, וע"ז ג"כ לא חיישינן דילמא עבד הוא, ע"כ ג"ל דאיסור עבד גם בתורה שבכתב, דגם זה אוסר ריב"ל, לכן קשיא עלי מהברייתא. הא קמן מפורש בקדמונים, דהיתה עמם סברא להתיר לעבד תורה בכתב, ושילחוה, ולפי מה שביארנו לעיל באיסור העבד בתורה שהוא ג"כ ממקרא זה מגיד דבריו ליעקב וגו', נמצינו מכאן למדים לכאורה דגם על תורה שבכתב ישנו האיסור ללמד למי שאינו מזרע יעקב, וכדברי מרז הגרע"א.

וצ"ל לקיים דברי רבנו הנצי"ב, דסברתו היא

נכרי שאומר לנו שיתגייר, בכה"ג יש לדון אם שרי. ומעשה דהלל נראה למעיין דהוה בענין כזה, דכעת אין הוא מתאים לגדר של קבלת המצוות כלל, רק שידע הלל שאחרי שילמדנו תבוא אצלו הכרה דתית כראוי, ואז יהא מוכשר לקבל עליו מצוות ויגיירונו האן. ובזה המהרש"א התיר, וע"ז מהסס הגרע"א וצ"ל. כן נראה לכאורה, ועיין.

ג. ואגב, הגה בלשון מרן הגרע"ק נזכר שהר שואל ב"קש ללמוד מקרא עם הנכרי, שרצה להתגייר וגם את זה רוצה מרן לאסור, והנה מרן הגאון הנצי"ב במשיב דבר ח"ג (סי' ע"ז) לחלוק על החיד"א בברכי יוסף שאוסר למסור ס"ת לנכרי משום שאין מוסרין דברי תורה לעכו"ם, [ואמנם החיד"א כתב ע"ז בזה"ל: והגם שאין כאן דקדוק, כאשר צדיק יבחן, מ"מ הדין דין אמת, עכ"ל. הנה הערתי רק שהפירוש הפשוט הוא לא ללמוד תורה עמו ולא לאסור לתת לו ספר תורה, שיוכל ללמוד ממנו בעצמו, רק משום שיש בזה משום בזיון התורה למסור לו ספר, לכן מסכים בזה לאיסורא, וראה בספר הגהמ"ד, "שדה חמד" בקונטרס "דברי חכמים" (סי' קל"ה) מובאות כמה תשובות של גאוני הדור שהוא בנושא הזה, וביניהם גם סברתם שזוהי הורדה בקושה, משום שהספר היה משמש בקדושה אצל ישראל ונכנס לרשות עכו"ם, ופסקו של הגאון ר' יצחק אלחנן מקובנה לאיסורא ושל הגאון ר' שלמה מוילנא לאיסורא, ותשובת המשיב דבר לקולא, ובתנאי שיכתבו מראש ספר, רק עבור הקראים: לא יהא שם שום חשש של הבאה לידי בזיון, יע"ש]. וכתב המשיב דבר דהאיסור ללמוד לנכרי אמר רק על תורה שבעל פה ולא על תורה שבכתב, דחוקיו ומשפטינו לישראל הם הדברים שהתורה נדרשת בהם, בהם איכא איסורא, ויע"ש, וזה מתנגד להגרע"א הנז' שאוסר מקרא לנכרי.

ובתשובת באר שבע (סי' י"ד) הנוכרת לעיל מביא בשם חכם אחד, והעתיקו גם המג"א (או"ח סי' של"ד ס"ק י"ז) דיש לחלק בין נביאים וכתובים שיש בהן נחמית לישראל דשרי ללמד עכו"ם

הירא כ"כ לחלק בתורה שבכתב מעבד לעכו"ם, דאת"ל דאין זלזול בעכו"ם ללמדו, נראה דגם לעבד אין זלזול, והא קמן אשה דשרי ללמדה תורה שבכתב כמ"ש הרמב"ם ולא חשו שתוציא דברי תורה לדברי הבאי ח"ו, ולפני המקום ב"ה קטון וגדול שם הוא, ואין לחשוב ח"ו יחוס העכו"ם גדול יותר מעבד, שהרי מחויב העבד במצוות כאשר, וישנו בזין יום או יומיים, לחייב בעליו מיתה על מותו אם לא עמד תחתיו...

ובתשו' מהרי"א מהגר"י אסאד ז"ל (או"ח ס"ס ד') כ' בנו ובשם ס' המצרף להחיר ללמד עכו"ם תורה שבכתב, כמו הנצי"ב, אבל כבר בארנו ש' נראים דברי מרן הגרע"א.

הערת התלמיד הרושם:

מחקרו המאלף המוצק והמרהיב עין של מו"ר הגאון האמיתי זצלה"ה נמשך עוד בהרחבה ואני הנצי"ב גם את"ל דעבד ועכו"ם אסור ללמוד תורה שגיתי אתי תלין משוגתי, כי לא מצאתי מפורש בלשונו אלא ברמזות עמוקות (ורק חלק פרק הראשון הוא מסגנונו הטהור).

ולענין נוכל ליישב תמיהת מו"ר הגאון על הנצי"ב, גם את"ל דעבד ועכו"ם אסור ללמוד תורה משום מגיד דבריו ליעקב וגו', לפמ"ש בס' בית האוצר להגר"י אנגל זצלה"ה הנד' ליישב קושית התוס' בחגיגה הנ"ל, דכיון דהלימוד לנכרי שעוסק בשבע מצות דידהו יקר ככהו גדול נלמד מהמקרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים לויים ו' וְשֵׂרָאִיִּם לא קאמר אלא האדם, ובספר יראים סי' של"ג מבואר דהלימוד וחי בהם כל צרכי חיות, דפירושו כל הצוין חיות, והסבירו עפ"י הפסיקתא פרשה מ' שהקב"ה זן את העכו"ם בלילה כשהם ישנים מן העבירות, כדי שתהא להם תקומה בעולם עי"ש, א"כ בכשדיים שהגמ' (סוכה נ"ב) אומרת שכביכול הקב"ה מתחרט עליהם, א"כ לא נאמר בהם וחי בהם, לכן לעכו"ם הללו אמנם מותר ללמוד בעצמם, שהרי זאת התורה של שבע המצוות לא מאי"סה לנו, ואין בלימודם לעצמם איסורא (עי' סנהדרין נ"ז ונ"ט) אבל לנו יש שפיר

לחלק מאיסור לימוד תורה לעכו"ם לאיסור לימוד תורה לעבד, דלעכו"ם המקור הוא ממקרא מגיד דבריו ליעקב חוסיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי וגו', ועבד אינו יותר בהגדרת עם זר. דהא חייב במצוות כאשר, ולכן גם הוא אינו בכלל האיסור הנה אף שאינו נכלל בהגדרת יעקב ו' ישראל, דמקצת יעקב וישראל יש כאן, וזה היה לו די כדי להחירו בלימוד, אלא איסורו בכאן משום זלזול, כאשר ישראל מקנה את ידיעת התורה החביבה כל כך לעבד ושפחה הפחותים, ואין בהם גם הכח והיכולת לקבל היטב מאורה של תורה. לרגל גודל הכנסתם המופלגת בטבע, ולכן בזה אסרינן גם תורה שבכתב, אבל לעכו"ם אסרינן ללמד רק תורה שבע"פ, דזהו האסור הנלמד מהך קרא מגיד דבריו ליעקב וגו' כנ"ל.

ויש לסייע קצת סברא הנ"ל, דהמקור לאסור לימוד תורה לעבד לא נזכר מפורש כלל דילפינן מהך קרא מגיד דבריו וגו'. ועוד, מסתמא בבית הספר לומדים הוי"בה נערים ישראליים ממש ואזי להמלמדם ביחד לא שייך לאסור לו מטעם מגיד דבריו ליעקב וגו' — כיון שהוא מלמד יחד גם ישראלים, ומה שגם עכו"ם שומע ודאי אינו בכלל האיסור הנה, אלא יש לדון דלפני עור אולי איכא, משום דלעכו"ם עצמו הא אסור ללמוד תורה וכנ"ל, אבל זה לא שייך בב"ס לנערים, דעכו"ם בו קטן בדעת, ולפי שעור הגדלות שלהם כמובן דתלוי בדעת, כמ"ש האחרונים). וכאן בסוגיין הא אסרו ללמד עבד קטן יחד עם נערים ישראליים בבית הספר, וע"כ, משום דגדר איסור לימודו הוא מצד זלזול ח"ו בתורה, ומשו"ה בכה"ג נמי יש זלזול, גם אם מלמד עבד קטן ובצוותא עם נערים ישראלים. ולפיכך, בעבד תורה שבכתב נמי אסירא, דזלזול הא איתא, אבל מרן הנציב בעכו"ם מיירי ולו אסור ללמד רק תורה שבעל פה.

אבל נראים יותר דברי רבנו הגרע"א שגם מקרא אסור ללמד עכו"ם, ועבד ועכו"ם תרוייהו בני חד ביקתא נינהו, והאיסור הוא כנ"ל, משום שהתורה ניתנה רק לזרע יעקב וישראל, ולא נ'

איטורצ' למדס, ועליהם לא נאמר וחי בהם, (יע"ש ס"ק י') עכת"ד, ולהנ"ל, הא דהנצי"ב שרי ללמד תורה בכתב היינו לשאר עכו"ם, שחיותם יקר בעיני ה', ועליהו מסתבוא ליה לחלק בין בכתב לבע"פ, אבל לכשדי, אין היתר ללמד אפילו תורה שבכתב, וא"כ יא דאסור ללמד עבד גם תורה בכתב בהיותו בבית הספר, היינו עבד כשדי, ועלה קאי האיטור מגיד דבריו וגו', גם על תורה שבכתב, דמתני הא סתמא קתני, ובפרט בימיהם, בדרות החורבן ואחריו, שהיו שכיחים אומה זאת ביותר, ביניהם במקומותיהם, ולכן אין סתירה לדברי ה' נצי"ב מהשמ"ק בכתובות.

אך, גוף ד' בית האוצר קשים לענ"ד, דמה שאמרו חז"ל שהקב"ה מתחרט כביכול עליהם זה לא בשעה שעוסקים בתורה, שאז הם ככהנים גדולים, וחיותם אז יקר בעיניו ג"כ, ורק בדרך כלל הם עסוקים ברשות, ומצטער כביכול וע"ז בלבד אמרו וכעין בדרך שאחר המבול דכתיב, כי יצר לב האדם רע מנעריו"ו ובד בבד כתיב שם, וירח ה' את ריח הניחוח וגו'" (בראשית ח—כ"א), כלומר יש רגעים של נחת רוח ג"כ ועד"ז בעידנא שטושה דבר טוב יש נביכול סיפוק למעלה, וד"פ לע"ד.

ועי"ל דבאור ד"ק של הנצי"ב, דתורה שבכתב לא נחשב הישראלי מלמדו, אלא מדריכו. ללמוד, שהדי כתוב כבר הכל לפניו, רק צריך ללמדו לקרוא ולפרש הפשט, ואין לדעת הנצי"ב דבר זה בכלל לימוד, אלא אם מגלה לו צפונות מתורה שבע"פ, שאין לו מקור אלא ממנו. וע"ז חל האיטור ולפ"ז כ"ז בגזול, שיכול כבר לקהבין בשכלו, אם מדריכים אותו מעט, אבל קטן גם אם קורא אינו מבין פירוש הדברים, וגם אם מפרשים לו, לכן גם תורה שבכתב כמעט דמי לו כמו שבע"פ, ושפיר אסור ללמד עבד ועכו"ם קטן תורה אפי' בכתב ולפ"ז תתיישב קושיית מו"ר הגאון על הנצי"ב מהשמ"ק האוסרת ללמד עבד גם תורה שבע"פ, וא"ש דברי המשנה דאיירי הכא בבית הספר, דהי' תינוק לומד הכל כמו בבחינת שבע"פ, ודו"ק. אבל זה חידוש הוא, דלפ"ז לכאורה נוכל להר'

חיק לכת ולהתיר בזה"ז גם תורה שבע"פ מתוך הגמרות והספרים הכתובים בימינו, שאין זה להנ"ל בגדר מלמדו אלא מסייעו ומדריכו ללימודים בלבד, אבל זה טעות, והאמת היא, דעומק והגדרת הדברים אינם כתובים כלל, וסברא באובצנא דליבא תליא, וכבר אמרו (עירובין נ"ג א') אמר רבא אנו אצבעתא בקירא לסברא, ולכן סברת הלימוד היא מהחלק שבע"פ שאין למסור לעכו"ם. אבל תורה שבכתב אם מפרש בפשטות, כמקובל, אין בכך משום תורה שבע"פ. אולם יש עדיין לדון, דהאמת היא, שאין להבין אף פסוק אחד לפי פשטותו, ואע"פ שגבי עכו"ם אין גדרי תורה שבע"פ כמ"ש הגאון מו"ר בראש דב"ק, אבל עכ"פ פשוטו של מקרא גם לו איננו, ושוב אתינו גם בו לאיטור לימוד גברי תורה בע"פ.

ועי"ל דהאיטור ללמד עבד תורה הוא משום, שאסור להשתמש בשונה הלכות (מגילה כ"ח ב) וא"כ אם ילמדו גורם לבטל מ"ע שבתורה, לעולם בהם תעבודו", דמשחרר עבדו עובר בעשה זה, כמו שאמרו חז"ל (גיטין ל"ח ב'), ועל ידי שהוא מלמדו תורה גורם עי"ז לביטול העשה כנ"ל, ולכן אם מלמדו רק תורה שבכתב שאין למדין ממנה שום הלכה, וש"י עדיין להשתמש בעבד זה, לכן אינו אסור ללמדו, ורק תורה שבע"פ הוא דאסור. אבל חיישינן דכיון שהוא מלמדו תורה שבכתב יחפוץ העבד מעצמו להתקדם, ולדעת גם תורה שבע"פ, לכן סובר השטמ"ק לאסור ללמדו לגמרי, משום שבעקיפין יגרום עי"ז ביטול עשה לעולם בהם תעבודו. אבל בעכו"ם בעלמא, שדברי קבלה מגיד דברי ליעקב וגו' איננו מקור האיטור בתורה, וכמו דהגמ' פריך עד יחזקאל מנלן (ובחים ח"י ב') כמו כן עד דוד בתהלים מנלן, אע"כ דזה בכלל הלאו שבתורה, ללא חזנו"ם שדושו חז"ל (ע"ז כ' א') לא תתן להם חן, והתורה היא מעלת חן על לומדיה (עירובין נד ב') לכן לכאורה אסור ללמד נכרי גם תורה שבכתב, אלא משום שבלי תורה שבע"פ אינו מבין אפי' פסוק אחד כראוי כנ"ל לכן בתורה שבכתב לחוד איננו מעלה עליו חן

מגיד דבריו וגו' דודו בתהלים כולל כל זר לאיסורא, דהתורה ניתנה רק לישראל בלבד, לא לאחרים, הכולל גם עכו"ם וגם עבד, אבל יסודם נלמד בכ"ז משני מקראות שונים, עכו"ם מ"לא תחנם", ועבד מ"לעולם בהם תעבודו", ומתורצים דברי הנצי"ב היטב. ודו"ק כי קצתני בכל הכתוב, והנני בכ"ז רק כתלמיד ובן זעיר הדין בקרקע לפני מורו ורבו זיע"א זצ"ל.

מספיק ושרי ומה שיגרום אח"כ דירצה העכו"ם ללמוד ולהעלות חן על עצמו זה לא שייך אלינו, דהוא עכ"פ לא מעלה עליו חן; אבל גבי עבד שאני, דגם תורה שבכתב אסור כיון דיגרום עי"ז בעקיפין ביטול העשה הנ"ל, משום דיוכרח לקיים כבוד ה' תורה דעדיף מעשה לעולם בהם תעבודו, (כמבואר בשבועות ל' ב' גבי עשה ועמדו העדים עשה דכבוד תורה עדיף ות"ח יושב) נמצא דאמנם קרא